

ZWEDEN (I)

Het land, de natie.

Mia Sol
Maart 2002

Ervaringen en feiten

In 2000 - 2001 woonden wij met ons gezin in Zweden. Een boeiende ervaring. Als bedrijfsarts-onderzoeker vallen bepaalde dingen op in het dagelijks leven. Het world-wide-web biedt de mogelijkheid na te gaan of waarnemingen op toeval berustten, dan wel gegeneraliseerd mogen worden. Dit eerste artikel gaat in op het land en de samenleving. Het tweede artikel zal in het bijzonder gewijd worden aan de gezondheidszorg.

Introductie van het land

Zweden is het vijfde grootste land van Europa. Met ongeveer 450 000 km² is het land qua oppervlakte vergelijkbaar met Spanje. De afstand van het Noorden naar het Zuiden is 1600 km. Dat verklaart de variatie in klimaat, flora en fauna in het land.

Met 9 miljoen mensen is Zweden een dunbevolkt land; 85 % woont in de zuidelijke helft. De drie grote steden zijn Stockholm (incl. voorsteden: 1,7 miljoen), Göteborg (0,8 milj.) en Malmö (0,5 milj.). Ongeveer een vijfde van de mensen zijn immigranten of hebben een ouder die geboren werd in een ander land. Immigranten zijn afkomstig van Finland, Bosnië, Noorwegen, Irak, Joegoslavië en Denemarken.

Zweden is een constitutionele monarchie. Koning Karel Gustaaf XVI zit op de troon vanaf 1973. De koning is hoofd van staat maar heeft geen politieke macht: zijn functies hebben een representatieve en ceremoniële betekenis. Elk jaar wordt op 10 december door koning Gustaaf 's werelds meest prestigieuze prijs uitgereikt aan prominente figuren op het gebied van scheikunde, natuurkunde, geneeskunde, economie, als ook aan een toonaangevende schrijver. Terzelfder tijd wordt de Nobelprijs voor de vrede toegekend in Oslo. Na de ceremonie volgt traditioneel een groot en zeer exclusief banket in het stadhuis van Stockholm.

Economie

Aan het begin van de vorige eeuw had Zweden voornamelijk een landbouweconomie. Het was een van de armste landen in Europa. Zweden raakte getransformeerd tot een moderne welvaartsstaat dankzij een snelle industrialisatie. Deze was mogelijk door de exploitatie van een rijke voorraad ijzererts, hout en waterkracht, en dankzij vakkundige ingenieurs. De Zweedse industriële expansie werd bevorderd door de hervorming en uitbreiding van een goed onderwijssysteem. Ook werd veel kennis en knowhow geïmporteerd uit Engeland en Schotland. Voorwaarde voor industrialisatie was het afschaffen van het gilde-systeem en andere vormen van regulatie waardoor de industriële vrijheid vergroot werd. Een modern bankwezen maakte het mogelijk kapitaal te lenen en bedrijven op te richten. De expansie van het spoorwegennet en goede havens faciliteerden de bedrijvigheid en de export van goederen. Innovaties en uitvindingen maakten de industrie meer kennisintensief en de producten van een hogere toegevoegde waarde. Tenslotte wordt genoemd dat aan de welvarendheid van Zweden bijgedragen heeft, het feit dat het land niet meer in oorlog is geweest sinds 1814.

Vanaf het midden van de vorige eeuw tot aan de jaren 70 was de Zweedse exportindustrie zeer concurrerend en nam de economische groei snel toe. Daarin is verandering gekomen. Gedurende de tweede helft van de tachtiger jaren leed de Zweedse economie onder een groeiende macro-economische onevenwichtigheid. Gedurende de periode van 1970 tot het midden van de jaren 90 was de economische groei van Zweden (1,5 %) minder dan het gemiddelde van de geïndustrialiseerde landen (2,8 %). De publieke sector was een onevenredig groot aandeel van de totale werkende bevolking gaan vormen. Sterke collectieve loonsverhogingen werden door de grote vakbonden afgedwongen. Prijzen en kosten stegen. In 1994 bedroeg het begrotingstekort 10 % van het Bruto Binnenlands Product. Zweden maakte een forse recessie mee. Een krachtig overheidsprogramma heeft de spiraal kunnen keren. Sinds de devaluatie van de Zweedse kroon in 1992 is het inflatiepercentage laag en stabiel en zijn de arbeidsproductiviteit en de industriële productiviteit weer aanzienlijk toegenomen.

Diverse studies indiceren dat Zweden niet voldoende competitie kent binnen belangrijke segmenten van de Zweedse economie. Competitieve druk zou om die reden versterkt moeten worden. Dat geldt de private sector, én dat geldt de publieke sector: de consument zou daar zijn voordeel mee doen omdat het leidt tot lagere prijzen en een breder en gevarieerder goederen en dienstenpakket. Een nummertje trekken en beheerst wachten in lange rijen hebben de Zweden zelf tot kunst verheven.

Politiek en Bestuur

Zweden heeft een parlementaire regeringsvorm. Het parlement bestaat uit één kamer (340 zetels) waarvan de leden rechtstreeks gekozen worden door evenredige vertegenwoordiging voor een periode van 4 jaar. Zweden is bekend om het feit dat het – vergeleken andere landen – gedurende de langste periode een sociaaldemocratische regering heeft. De Sociaal Democratische Partij is alleen of in coalitievorm 1932 tot 1976 onafgebroken aan de macht geweest. Van 1976 - 1982 en van 1991 - 1994 zat de partij in de oppositie. Vanaf 1994 zijn de sociaaldemocraten weer aan de macht. De tien ministeries houden zich voornamelijk bezig met het voorbereiden van nieuwe wetsvoorstellen. Het uitvoeren en toezien op de naleving van de wetten berust bij zo'n 100 relatief onafhankelijke centrale uitvoerende instanties en de 21 provinciebesturen.

Zweden telt 21 provincies en 289 gemeenten. Elke provincie en elke gemeente heeft een door de bevolking gekozen raad; verkiezingen hiervoor vallen samen met de parlementsverkiezingen. Provincie en gemeente heffen inkomstenbelasting (± 31 % naast een nationale heffing van ± 21 %). De provinciebesturen zijn verantwoordelijk voor de financiering en de organisatie van de gezondheidszorg (inclusief tandheelkunde), evenals voor bepaalde vormen van onderwijs, het milieu, culturele zaken en openbaar vervoer. Gemeentebesturen zijn verantwoordelijk voor openbare diensten als scholen, kinder- en ouderenzorg, openbare voorzieningen (wegen, water, energie, riolering) huisvesting, en activiteiten op cultureel gebied en op het gebied van vrijetijdsbesteding. Van alle lokale overheidswerknemers werkt ruim 50 % in de gezondheidszorg en 23 % in het onderwijs. (Rond de 80 % daarvan is vrouw.) Naar Zweedse begrippen zijn er enkele zeer grote 'werkgevers' bij: de grootste gemeente, Stockholm, heeft ongeveer 50 000 medewerkers in dienst, en de grootste provincie telt 45 000 medewerkers.

Door de geschiedenis heen kan de sociaaldemocratie gezien worden als een ideologie die sterk gerelateerd is aan arbeidersbewegingen. In 1889 vormden de vakbonden de basis voor de Sociaal Democratische Partij. Traditioneel is de organisatiegraad hoog: 80 tot 85 % van de Zweden die deelnemen aan het arbeidsproces is lid van een vakbond.

De stabiliteit van het Zweedse politieke stelsel wordt toegeschreven aan het feit dat het om twee blokken gaat: het socialistische blok, gedomineerd door de sociaaldemocraten, en het niet-socialistisch blok, waar de Gematigden de grootste partij vormen. In wet en regelgeving, als ook in (financierings-)structuren zitten veel elementen die het systeem in stand houden (begunsten). De Zweedse pers heeft historische nauwe banden met de politieke partijen.

Internationaal gezien werd het Zweedse maatschappijpolitieke model lange tijd beschouwd als een “derde weg” tussen socialisme en ongebreidelde markteconomie, als een soort “kapitalisme met een menselijk gezicht”. Zweden is vanaf 1995 lid van de EEG; per 1 januari 2002 doet Zweden nog niet mee met de Euro. Op dit moment geldt dat de publieke sector ongeveer eenderde van de werkende bevolking uitmaakt (21 % gemeente, 6 % provincie en 6 % staat). De Zweedse werkgeversorganisatie (SAF) staat hier kritisch tegenover. Ter vergelijking: de gemiddelde omvang van de publieke sector van de EEG-landen zou zo’n 20 % zijn.

Cultuur

Zowel door buitenlanders als door Zweden zelf wordt ‘de Zweed’ beschreven als vriendelijk, ijverig, plichtsgetrouw, eerlijk, goedgezind, verlegen en gereserveerd, zuinig en wat traag. Gemiddeld valt dat beeld niet te ontkennen. Bij de kwalificatie “ijverig” wordt opgemerkt dat het vooral betrekking lijkt te hebben op persoonlijke doelen of belangen. Zweden zijn geneigd zich strikt te houden aan “einde werktijd”. Vanaf midzomernacht lijkt geheel Zweden economisch gezien stil te vallen omdat de natie vier weken met vakantie is. De Zweden genieten van het leven in de vrije tijd: veel mensen hebben een buitenhuisje of een boot. Op het werk gedragen Zweden zich beheerst, ongedwongen en onbevooroordeeld. Conflicten worden gemedend; het duurt lange tijd voordat een besluit “zich aftekent”.

De Zweedse volksgeest is te typeren met de sleutelbegrippen gelijkheid en collectivisme. Uit een omvangrijk onderzoek van de Verenigde Naties in 1998 is gebleken dat Zweden de meest egalitaire natie ter wereld is wat betreft de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen, en wat betreft de economische verdeling tussen rijk en arm. Zweden is als gidsland te beschouwen als het gaat om de rechten van bedreigde groepen in de samenleving, in het bijzonder van kinderen. (In de jaren 70 was Zweden het eerste land dat bij wet ouders verbood hun kinderen te slaan.).

Bij de geboorte van een kind hebben de ouders het wettelijk recht op 15 maanden betaald verlof, die de ouders onderling vrij kunnen verdelen. Kinderopvang is uitgebreid geregeld en heeft een tweetal doelen. Het maakt het mogelijk om ouderschap te combineren met een baan of met een studie, en tegelijkertijd beoogt het de ontwikkeling van jonge kinderen te bevorderen in een juist klimaat. Basisonderwijs begint op een leeftijd van 6 of 7 jaar en duurt 9 jaar. Pas in het voorlaatste jaar is het toegestaan om rapportcijfers te geven voor de verschillende vakken. Vervolgonderwijs duurt drie jaar en biedt een keus uit 17 verschillende nationaal vastgestelde programma’s, waarvan er drie voorbereidend zijn voor een universitaire studie. Naast het reguliere openbare onderwijsstelsel voor kinderen zijn de lokale en provinciale overheden verplicht alle vormen van onderwijs te bieden aan volwassenen.

Zweden wordt traditioneel gekenmerkt door een hoge arbeidsparticipatiegraad van zowel mannen als vrouwen: 76 % van de vrouwen werkt buitenshuis en 82 % van de mannen. Ruwweg 22 % van de beroepsbevolking werkt parttime: dit zijn voornamelijk vrouwen. Een belangrijke verklaring voor het hoge percentage werkende vrouwen lag in het verleden in de grote vraag naar arbeidskrachten, toen de openbare sector sterk werd uitgebreid en een groot aantal vrouwen werd aangesteld binnen de ziekenzorg, ouderenzorg en kinderopvang (jaren zestig en zeventig). Een van de huidige beleidsdoelen is te komen tot een gelijke verdeling van macht en invloed tussen mannen en vrouwen op het individuele vlak als ook op algemene niveaus. In december 1999 telde de Zweedse regering 11 vrouwelijke ministers en ‘staatssecretarissen’ tegenover 9 mannen.

Gezondheid en Sociale Stress

Leven in Zweden is leven in een gezond en welvarend West-Europees land.

Een onwillekeurige selectie van opmerkelijkheden: droge lucht, voordeuren openen verrassend naar buiten, veel gebroken gezinnen, kinderen op een voetstuk, ieder een eigen identiteitsnummer, geduldigheid (postkantoor, bank, ziekenhuis, etc.), hoge prijzen (supermarkt, kapper, paardrijden, etc), hoge belastingen, alcohol te koop in 'staatswinkels', bij alcoholconsumptie weinig maat houden, géén bumper kleven of geclaxonneer in het verkeer, hoge boetes voor overtredingen, en bureaucratie (auto-invoer). Om een beeld te krijgen of het gaat om selectieve waarnemingen of om werkelijke verschillen met Nederland is gekeken naar statistieken van de Verenigde Naties. Gegevens mogen gedateerd lijken wanneer ze beschikbaar komen; in dit verband gaat het erom dat eensluitende definities gehanteerd zijn in de VN-surveys. Hetgeen we om ons heen gewaar werden bleek niet in alle opzichten te corresponderen met de macrocijfers (bv. alcoholconsumptie, gedrag in het verkeer naast verkeersongevallen).

<i>Gezondheidsprofiel (VN: Human Development Report)</i>	<i>Zweden</i>	<i>Nederland</i>
Levensverwachting bij de geboorte (jaren) 1999 mannen	77,0	75,3
Levensverwachting bij de geboorte (jaren) 1999 vrouwen	82,1	80,7
Volwassenen met HIV/AIDS (% leeftijd 15 – 49 jaar) 1999	0,08	0,19
Sigaretten Consumptie per volwassenen (jaarlijks gemiddelde 1992 – 1998)	1,014	2,044
Alcoholconsumptie per hoofd in liters (1995)	5,7	7,9

Tabel 1

<i>Sociale Stress (VN statistiek en WHO statistiek)</i>	<i>Zweden</i>	<i>Nederland</i>
Gevangenen per 100 000 (1993)	66	51
Jongvolwassenen als % van het totaal aantal gevangenen	5	28
Gewonden en doden in het verkeer per 100 000 (1993 - 1995)	247,4	84,1
Suïcides per 100 000 (1997)	13,6	10,1
Echtscheiding als % van huwelijken (1992 – 1995)	67	32
Geboorten bij moeders van 15–19 jaar (%) (1992 - 1995)	2,1	1,6

Tabel 2

Zweden is bekend om zijn actieve arbeidsmarktpolitiek. Van de beroepsbevolking zit doorlopend ongeveer 5 % in een 'labor market policy program'. Dit is een vorm van gesalarieerde omscholing of stage. Een aanzienlijke groep heeft een "Temporary or Permanent Disability Pension".

Ziekteverzuimcijfers zijn niet vergelijkbaar met Nederlandse verzuimcijfers omdat onvergelykbare

grootheden gevolgd worden. Het aantal dagen per persoon per jaar dat door middel van sociale verzekeringen gecompenseerd wordt vanwege ziekte van mensen in de leeftijd van 16 tot 64 jaar bedraagt in Zweden 47,5 dagen (incapacity rate). In Nederland kennen we Melkert banen als fenomeen. Dit is gedeeltelijk gecreëerde en gedeeltelijk feitelijke werkgelegenheid. In de WAO is arbeidscapaciteit verborgen. Nederland heeft een indrukwekkend aantal WAO-ers. Daarnaast is Nederland bekend om zijn hoge productiviteit, gemeten aan de toegevoegde waarde per gewerkt uur. Zweden is de afgelopen 1½ tot 2 decennia fors gedaald in de productiviteits-ranking. De arbeidsparticipatiegraad van Zweden en die van Nederland lijken elkaar niet zo veel te ontlopen. Ter oriëntatie en vergelijking zijn enkele cijfers in tabel 3 weergegeven.

<i>Beroepsbevolking en Arbeid</i>	<i>Zweden</i>	<i>Nederland</i>
Arbeidsongeschiktheid (2000)	440 000	950 000
Werkeloosheid (2000)	± 4 %	± 2 %
Arbeidsmarktbeleid-programma's	± 5 %	
Arbeidsparticipatie Beroepsbevolking (1999)	70,0 %	73,6 %

Tabel 3 *Bronnen: National Social Insurance Board (Riksförsäkringsverket), Central Bureau voor de Statistiek (zw.v.= zwangerschapsverlof), International Labour Organization.*

Duidelijk mag zijn dat macrocijfers van het ene land zich niet geïsoleerd laten vergelijken met die van een ander land. Dergelijke cijfers moeten temidden van macrocontexten (historisch, economisch, politiek, sociaal-cultureel) beschouwd en vergeleken worden. In het 2de ZWEDEN Artikel zal aandacht besteed worden aan de Zweedse gezondheidszorg.

SAMENVATTING

- Zweden is een gezond en welvarend land.
- Bijna driekwart eeuw sociaaldemocratie betekent een volksgeest die te typeren is met de sleutelbegrippen gelijkheid en collectivisme.
- De arbeidsparticipatiegraad van Zweden en Nederland ontloopt elkaar niet veel.
- Macro-cijfers van verschillende landen moeten temidden van macrocontexten (historisch, economisch, politiek, sociaal-cultureel) beschouwd en vergeleken worden.

Correspondentieadres :

Mia Sol, Citrushof 1, 5632 XN Eindhoven. E.mail : miasol@dse.nl

Referenties :

<http://www.si.se/>

Svenska Institutet (SI) : Fact Sheets about Sweden (FS):

General Fact about Sweden, FS 99 ac, 1999

The Health Care System in Sweden, FS 76 x, 1999

The Swedish Political Parties, FS 16 p, 2001

Local Government in Sweden, FS 52 u, 2001

The Swedish Economy, FS 1z, 1998

Swedish Competition Policy and Public Procurement, FS 80c, 1999

Swedish Industry, FS 124a, 2001

Labour Relations in Sweden, FS 3v, 1998

Swedish Labor Market Policy, FS 6w, 1999

Equality Between Women and Man, FS 82 n, 2000

<http://www.undp.org/>

<http://www.scb.se>

<http://www.eu2001.se>

<http://www.sos.se/>

<http://www.riksbank.com/swedishstat/>

<http://www.rfv.se/english/stat/>

<http://www.swetax.com/>

<http://www.ronden.se/slf/>

<http://www.cbs.nl/>

<http://www.who.int/>

<http://www.ilo.org/>

Claes Britton: Zweden en de Zweden, SI, 2000

Peter Berlin: Dat zijn nou typisch Zweden, Uitgeverij Krikke cs, 1995